

A szóhasonlóság mértékének tesztelése
CVCVC szerkezetű hangkivető főnevekkel

Rung András

BME Fizikai Intézet

Alapelvek

- ◆ **Produkción és megértés analógiás alapon szabályok helyett**
- ◆ Az analógiás források kiválasztásához pontos **hasonlósági mérce** kell
- ◆ A pontos mérce számítógépesen **modellezhető**
- ◆ A hasonlósági mércének **mentálisan reálisnak** kell lennie
- ◆ „az anyanyelvi beszélők a fonológiailag hasonlóknak érzett/tartott elemeket morfofonológiailag hasonlóknak hajlamosak venni” Rebrus és Törkenczy 2008: 757
- ◆ Minél hasonlóbb egy szó az analógia forrásául szolgáló szóhoz, annál hasonlóbban fog viselkedni

Célok

- ◆ Megmutatni, hogy a hasonlóság toldalékolás szempontjából a **jobb széleken** fontosabb
- ◆ Nem csak a **legszélső** fonéma számít
- ◆ Megmutatni, hogy analógiás algoritmikus modellünkkel **modellezhető** a viselkedés

Előzmények

- ◆ Lukács Ágnes: Alaktanilag kivételes tövek vizsgálata a magyarban (2002)
- ◆ **Hangok hasonlóságának hatása a szóalakok hasonlóságára a **pozíció** függvényében**
- ◆ **Nem csak hangkivetőket** vizsgált
- ◆ Nem a pozíciók fontosságára volt kiélezve a teszt
- ◆ **Alacsony elemszám, nem szisztematikus eltérések**, nem tökéletes illeszkedés a sémára
- ◆ Nem volt megfelelő korpuszháttér (gyakoriság számítása)

Módszer

- ◆ Online teszt (30-40 perc), 110 kérdés (4 változatban)
- ◆ Első mondat tesztelő
- ◆ Másodikban kiegészítést vártam
- ◆ Öt/három választási lehetőség
- ◆ Nem közöltem, hogy álszavak

A szopor vállon hordható
prém volt. A főleg
nemesasszonyok
engedhették meg
maguknak.

- szoprat
- szoprot
- szoport
- szoporot
- szoporat

Tesztanyag

- ◆ Valódi CVCVC szerkezetű hangkivető főnevekre hasonlító CVCVC szerkezetű álszavak (364 db), mint pl. *böcök, purok*
- ◆ Fontos, hogy a **tesztiszavak valódi szavakat is felidézzenek** és megfeleljenek a $\sim VC_{\alpha}(o/e/ö)C_{\beta}\#$ **sémának**
- ◆ Minden valódi szónak négy változatát készítettem el: pl. *kapor: gapor, kopor, kabor, kapol*
- ◆ **Lecserélésre használt fonéma a lehető legközelebbi legyen a lecserélthez**
- ◆ A tesztben szereplő álszavakat úgy hoztam létre, hogy a valódi szavak **1., 2., 3., illetve 5. fonémáját lecseréltem egy másikra.**

Fonémák a pozíciókban

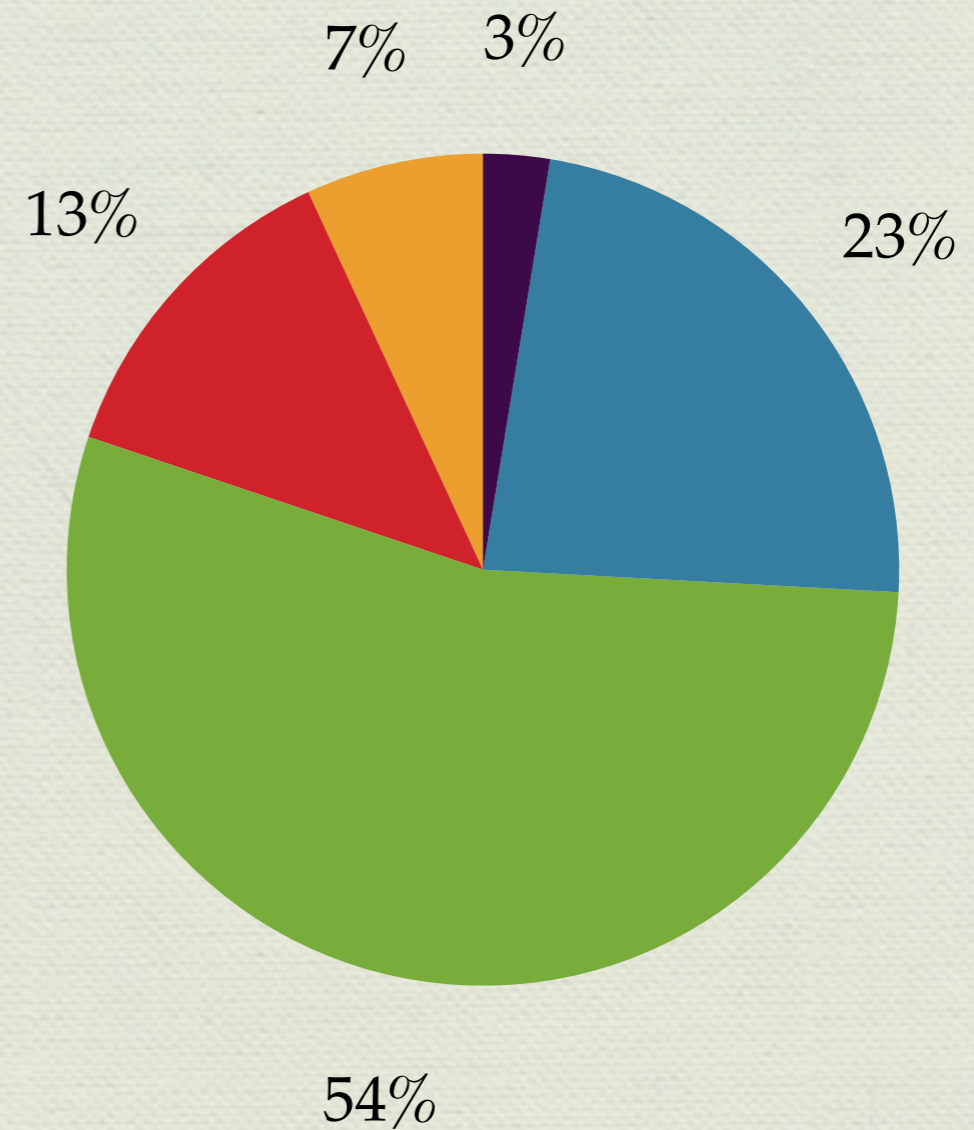
1. pozíció fonémái	<i>b, c, cs, d, f, g, gy, h, k, l, m, ny, p, r, s, sz, t, v</i>
2. pozíció fonémái	<i>e, i, ö, ü, o, u, a</i>
3. pozíció fonémái	<i>b, c, cs, d, g, gy, j, k, l, m, p, r, s, sz, t, ty, z</i>
5. pozíció fonémái	<i>cs, g, j, k, l, m, n, ny, r, sz, z</i>

Résztvevők

116 magyar anyanyelvű beszélő

75 nő, 51 férfi

36,8%-os hangkivetés

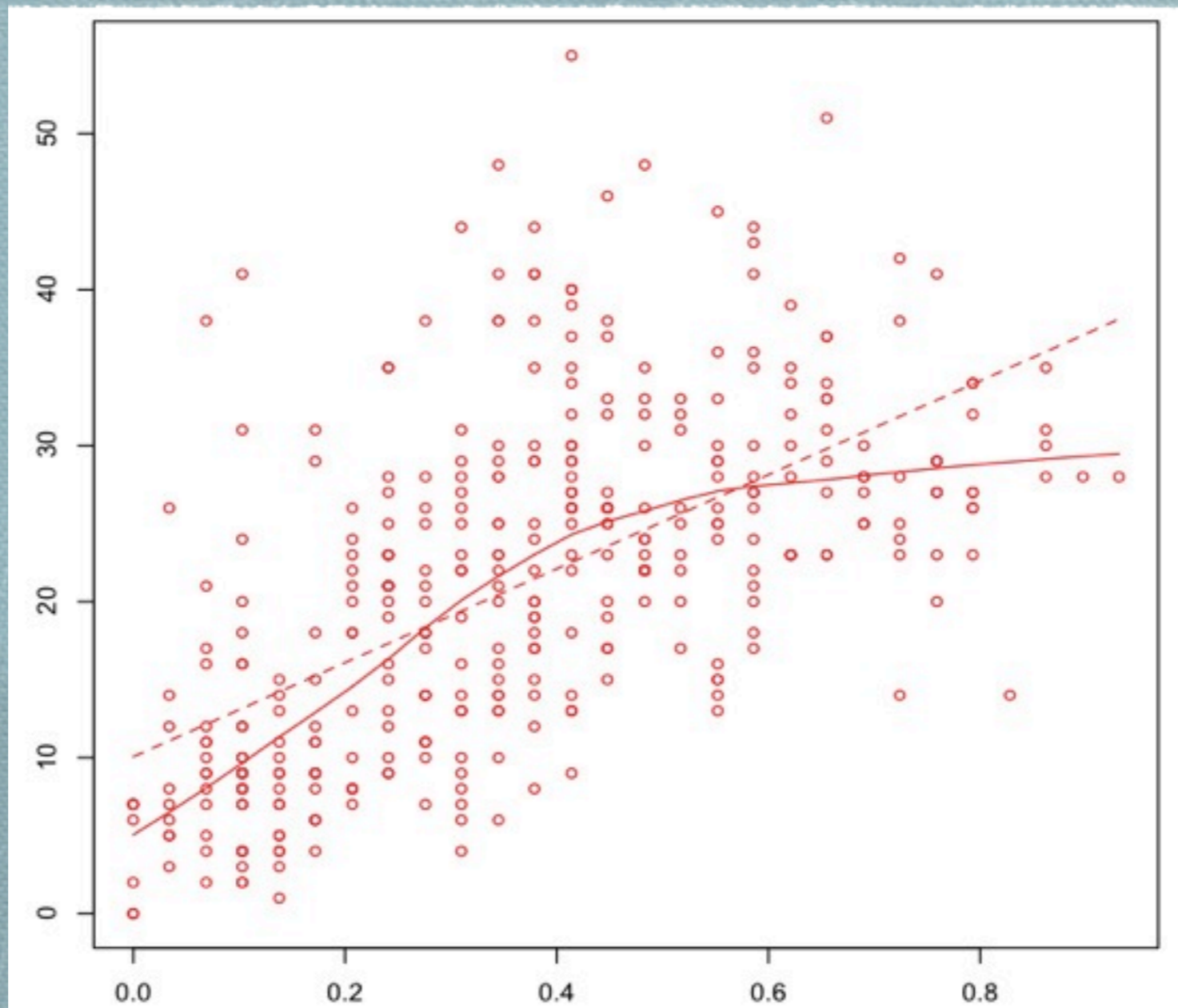
● 14-17 ● 18-24 ● 25-39 ● 40-59 ● 60+

GLM ismételt mérések

Változtatás helye	hangkivetés mértéke	Szignifikáns eltérések	szórás	min.	max.	leginkább hangkivető szavak
1. fonéma	44,2%	> 3. fonéma *** > 5. fonéma ***	21,9	0%	93,1%	lücsök, rucsok, böcök, pürök, dücsök
2. fonéma	41,5%	> 5. fonéma ***	20,1	0%	86,2%	pücsök, vücsök, vocok
3. fonéma	39,2%	> 5. fonéma ***	22,1	0%	79,3%	vöcsök, rücsök, tücsök, tüşzök, surom
5. fonéma	22,5%		13,5	0%	58,6%	sulyog, hurocs, bögül

Pozíció és a hangkivetés mértékének korrelációja

	1. fonéma változtatás	2. fonéma változtatás	3. fonéma változtatás	5. fonéma változtatás
Szószablya tárgyeset	0,320**	0,263*	0,345***	0,205 (n.sz.)
Google tárgyeset	0,279**	0,207*	0,227*	0,185 (n.sz.)

Az algoritmikusan meghatározott leghasonlóbb hangkivető szavak számának (100 leghasonlóbból) és a tesztszavak hangkivetési mértékének együttjárása

A tesztszavak hangkivetését befolyásoló változók (lépésenkénti lineáris regresszió)

	Béta	Szignifikancia
Legközelebbi hangkivető szavak száma (komplex tengelymérték)	0,459	$p < 0,001$
Eredeti szavak hasonlósága a gyakorisági prototípusokhoz (komplex tengelymérték)	-0,463	$p < 0,001$
Hangkivetési mérték (Szószablya)	0,250	$p < 0,001$
Legközelebbi szó hangkivető-e (komplex jegymérték)	0,174	$p < 0,001$
Eredeti szó hasonlósága a 0,9-es küszöbérték mellett kiválasztott prototípusokból és a leggyakoribb szavakból létrehozott halmaz szavaihoz	0,268	$p < 0,01$
Eredeti szó hasonlósága a 0,7-es küszöbérték mellett kiválasztott prototípusokhoz (komplex tengelymérték)	-0,120	$p < 0,01$
Tárgyesetű alak hangkivetési mértéke (Google)	-0,129	$p < 0,05$
Legközelebbi hangkivető szavak száma (komplex jegymérték)	0,126	$p < 0,05$

Köszönöm a figyelmet!
rungandras@gmail.com